

Produir amb els nous mitjans. Una important eina socioeducativa

Resum Actualment vivim immersits en un estat de saturació de productes, d'informació i d'imatges. Les noves tecnologies han generat canvis tant en els mecanismes de producció, en les nostres relacions, com en la manera de comprendre allò que ens envolta. Aquí hi ha tot un seguit de reflexions que han envoltat un interès per a treballar amb els adolescents, una mirada crítica a partir de la cultura visual i les noves tecnologies. Es presenten diferents eines que ajudin a desenvolupar estratègies per a treballar amb els nois i noies des de la imatge i els nous mitjans, i s'exposa una experiència.

Paraules clau

Consum, Creativitat, Educació crítica, Identitat, Imatge, Noves tecnologies, Visibilitat

Producir con los nuevos medios.
Una importante herramienta
socioeducativa

Actualmente vivimos inmersos en un estado de saturación de productos, de información y de imágenes. Las nuevas tecnologías han generado cambios tanto en los mecanismos de producción, en nuestras relaciones, como en la manera de comprender lo que nos rodea. Aquí hay una serie de reflexiones que han expresado un interés para trabajar con los adolescentes, una mirada crítica a partir de la cultura visual y las nuevas tecnologías. Se presentan distintas herramientas que ayuden a desarrollar estrategias para trabajar con los chicos y chicas desde la imagen y los nuevos medios, y se expone una experiencia.

Producing with the new media.
An important socio-educational
tool

We are currently immersed in a welter of products, information and images. New technologies have created change in mechanisms for production, in our relationships and in the way we interpret our surroundings. Here is a series of reflections voicing an interest in working with adolescents, a critical overview as seen from visual culture and the new technologies. Several tools are presented that will help to develop strategies for working with boys and girls using the image and the new media, and a particular experience is recounted.

Palabras clave

Consumo, Creatividad, Educación crítica, Identidad, Imagen, Nuevas tecnologías, Visibilidad

Key words

Consumption, Creativity, Critical education, Identity, Image, New technologies, Visibility

Autora: Marta Ricart i Masip

Article: Produir amb els nous mitjans. Una important eina socioeducativa

Referència: Educació Social, núm. 28 pp. 83-96

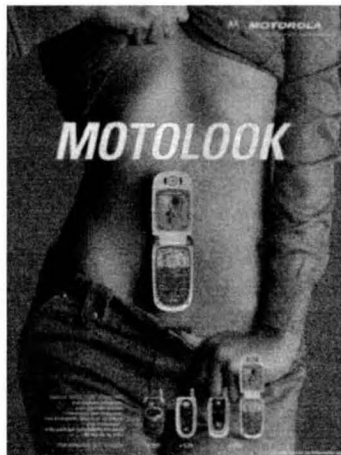
Adreça professional: marima73@hotmail.com
teleduca@terra.es

▲ Introducció a un dilema: Noves Tecnologies i mirada crítica?

Actualment, en el nostre context, vivim immersos en un estat de saturació de productes, d'informació i d'imatges. La velocitat amb què van canviant, la ràpida caducitat de tot aquest entramat, ens arrossegava sovint cap a un ritme accelerat que fa que l'obsessió per estar al dia i viure el moment no deixi espai per aprofundir en gaires coses. Sembla que aprenguem dins la cultura del fragment, on el coneixement s'organitzi a través de collages fets de diferents realitats. Una explicació d'aquest fenomen la podem trobar en la introducció de les Noves Tecnologies en gairebé tots els àmbits de la nostra vida. Les noves tecnologies han generat canvis tant en els mecanismes de producció, en les nostres relacions, com en la manera de comprendre allò que ens envolta. Els telèfons mòbils, internet, els jocs d'ordinador, etc. han portat a modificar sovint les pràctiques de lleure així com els mecanismes de comprensió de la realitat.

Tal com està muntat tot aquest entramat tecnològic, els interessos econòmics estan a primera línia

Cal no oblidar que, tal com està muntat tot aquest entramat tecnològic, els interessos econòmics estan a primera línia. Entrar en l'univers de la tecnologia comporta sovint introduir-se en un consum exagerat de productes d'última tendència. Però el consum no sols és present quan parlem de Noves Tecnologies sinó que també té un paper clau en la formació de la nostra identitat, una identitat que sovint parteix de construir-se amb la diferència que aporta l'elecció d'un estil determinat, uns gusts musicals, etc. El consum esdevé el principal objectiu en la producció i difusió de productes, d'informació i d'estil i això fa que els continguts o els formats que acaben presentant molts d'aquests productes no siguin d'especial interès.

Per altra banda hem de tenir en compte un dels públics al que majoritàriament s'adreça tot aquest engranatge: els i les adolescents. Per a molts d'ells les tecnologies formen part de la seva quotidianitat, esdevenen indispensables. Els han permès introduir-se de forma natural en un marc de relacions i comprensions diferents de les que tenim els qui hem vist desenvolupar tot aquest procés. La normalitat amb què sovint veuen aquest tipus de productes

impedeix que a vegades sigui qüestionada la seva necessitat. El consum és una de les formes amb què cada cop més ens construïm i en el cas dels adolescents, s'ha introduït com un element indispensable per tal de tenir una visibilitat¹.

Amb tot això, tot i que d'una manera o altra tots visquem dins d'aquest xuclador, molts dels espais educatius, (ja siguin d'educació formal com no formal), continuen pensant fórmules per a aproximar-se i treballar amb els nois i noies que no acaben de connectar amb els seus interessos. En l'àmbit de l'educació no formal, sembla que els centres de lleure hagin de competir amb les grans superfícies comercials o les sales de videojocs o de jocs d'ordinador en xarxa. Pot passar que moltes de les activitats que oferim no siguin d'interès per als nois i noies que de manera freqüent busquen espais on desconnectar i tenir sensacions diferents. Dins l'educació no formal, no disposem dels mateixos recursos econòmics ni de la mateixa infraestructura, fins i tot ens agradaria construir espais de reflexió i crítica en què els nois i noies aprenguin altres formes de passar-s'ho bé, però com? Com a educadors, com construïm una educació crítica que porti a què els nois i noies siguin autònoms, reflexius i crítics i, sobretot, els resulti d'interès? Com fer-ho per a construir espais amb els que, tot utilitzant els nous mitjans, aprenguem conjuntament sense caure en utilitzar les eines sols com un mecanisme d'aproximació?

Si tenim en compte la importància que tenen les tecnologies per als adolescents i, a més, ens plantegem utilitzar-les com una eina educativa, possiblement ens acabem situant en el dilema que planteja Buckingham². Per una banda, sota la intenció de dotar als nois i noies d'un esperit crític, podem caure en una actitud paternalista amb la que acabem ensenyant a llegir, a descodificar els missatges o els valors que se'ns transmeten des d'aquests nous mitjans. Un dels recursos més utilitzats en aquesta línia, és prendre determinats productes per a ensenyar als nois i noies el seu caràcter manipulador i protegir així els adolescents de les seves estratègies. Però, a part que aquesta pot ser una aproximació molt teòrica i avorrida per als nois i noies, segons Buckingham aquest tipus d'enfocament *“no comprèn ni la naturalesa de les relacions dels joves amb els mitjans ni la naturalesa del seu aprenentatge. Concep els alumnes com a víctimes i els professors com els seus salvadors”* (Buckingham. 2000:35³); a més, sovint, implica una manca de respecte cap a la cultura d'aquells amb els qui estem compartint un espai educatiu.

Per una altra banda, podem acabar a l'altre extrem en utilitzar els nous mitjans com una eina que fàcilment ens aproparà als adolescents, un reclam. Sabem que si en el nostre centre posem al seu abast ordinadors amb jocs i, a més, connectats a internet, ens vindran. Però hem d'estimular-los el seu ús?

En aquest article exposo tot un seguit de reflexions que han envoltat un interès per a treballar amb els i les adolescents una mirada crítica a partir de la cultura visual i les noves tecnologies. Les línies que segueixen, pretenen presentar diferents eines que ajudin a desenvolupar estratègies per a treballar amb els nois i noies des de la imatge i els nous mitjans. Finalment, per tal de compartir no sols els continus dilemes que comporta aquest treball, sinó la pràctica que els organitza i els dóna sentit, exposo una experiència realitzada durant els

Com construïm una educació crítica que porti a què els nois i noies siguin autònoms, reflexius i crítics i, sobretot, els resulti d'interès?

mesos de febrer i març de 2004 a l'Espai Jove del Barri de Baró de Viver de Barcelona. L'experiència que partia de la col·laboració de diferents agents (els nois i noies de l'Espai Jove, el col·lectiu Teleduca. Educació i Comunicació, els educadors i educadores del Servei de dinamització juvenil i Serveis Socials d'Atenció Primària i un educador en pràctiques van acabar amb l'elaboració d'un producte audiovisual, un curt de ficció titulat *La cara oculta*.

Hem d'utilitzar el seu llenguatge?

En alguns casos el nostre paper pot arribar a ser anecdòtic

La tasca de l'educador no és fàcil. Si tenim present que els espais concebuts com a educatius no acostumen a ser els que més influeixen en l'educació dels nois i noies⁴, podem veure com en alguns casos el nostre paper pot arribar a ser anecdòtic. Sembla que, pel sol fet de plantejar-nos educar utilitzant els nous mitjans, haguem de prendre postures moralistes que poden semblar fins i tot pesades i avorrides per als adolescents.

Intentar introduir els elements importants per als nois i noies en aquells espais on compartim activitats, pot representar un problema si no sabem molt bé com utilitzar-los. Fer-los entrar com un mecanisme d'aproximació, es pot acabar convertint en una manera de legitimar determinats discursos que de vegades acaben contradient la nostra intenció inicial⁵. Una opció més fàcil i irresponsable, que no comparteixo, és excloure'ls dels espais educatius entesos com a tals. Així, podem prohibir portar símbols, imatges, revistes etc. per tal de tancar un tema clau per als i les adolescents: la construcció de la identitat i la manera de mirar el món. Però si som dels qui creiem que amagar dins l'armari allò que no volem veure, no és la forma d'enfrontar-nos a quelcom important i que aquests elements corresponen a un dels mecanismes de construcció identitaris que ens poden aportar maneres de treballar amb els adolescents, coincidirem a buscar estratègies i fórmules per a treballar-los.

Un dels aspectes importants a tenir en compte per tal de fer entrar aquells elements importants per als nois i noies a les diferents activitats que dissenyem, és partir de la lògica del procés. Si la importància que donem a l'activitat rau en el procés, (en reflexionar i prendre com a eines allò que va succeint dia a dia en el marc de relacions i interaccions que es van desenvolupant), no posarem tant d'èmfasi en els productes que n'acabin derivant i, per tant, els diferents elements que anirem prenent per tal de desenvolupar-los seran mers recursos que ens portaran a una determinada manera de treballar, d'aprendre i relacionar-nos. D'aquesta manera adoptar la lògica del procés, ens permet escapar de l'excessiu protagonisme o de la legitimació que pot acabar prenent l'ús d'una determinada imatge o objecte. Al servei d'una intenció i de la lògica d'un procés de treball, aquests recursos poden prendre diferents formes que ens permetin aprendre passant-ho bé.

Les representacions. El treball a partir de la imatge

“Si el nou llenguatge de les imatges s'utilitzés de manera diferent, aquestes adquiririen, mitjançant el seu ús, una nova classe de poder. Podríem començar a definir amb més precisió les nostres experiències en camps en els que les paraules són inadequades (la vista arriba abans que la parla). No sols experiències personals, sinó també l'experiència històrica essencial de la nostra relació amb el passat: és a dir, l'experiència de buscar un significat a les nostres vides, d'intentar comprendre una història de la que podem convertir-nos en agents actius”

(Berger, J. 2000: 41⁶).

Actualment, gran part de la informació que anem rebent pren un format visual. En determinats àmbits, vivim una realitat basada en imatges que, constantment, ens ofereixen significats ràpids i canviants. La imatge és un potent vehicle de comunicació, un instrument que construeix determinades mirades sobre les coses. A l'escenari urbà, de vegades, el fet de trobar-la diàriament, fa que no ens parem a problematitzar-la. Però aquesta, a més de mostrar-nos persones, objectes, paisatges i estils de vida, esdevé un mecanisme que, sovint, exclou un determinat sector de la població, unes determinades àrees i estils de vida.

Partir de la imatge com a eina de treball, utilitzar-la tenint en compte l'entramat visual del nostre entorn, ens permet abordar la construcció de determinades realitats i formes de veure les coses. Si prenem les possibilitats que ens ofereixen les cambres de vídeo o de fotografia digital, els escàners, els programes de tractament d'imatge per ordinador o internet, podem construir activitats en les que partint de la representació, connectar l'univers personal de cada noi i noia amb el social i comunitari. Alguns dels aspectes que ens possibilita aquest tipus de treball són els següents:

La imatge com a eina de treball ens permet abordar la construcció de determinades realitats i formes de veure les coses

Imatge i visibilitat

Un cop d'ull als diferents mitjans que tenim a l'abast i a les representacions de la realitat que aquests ens ofereixen, ens poden portar a problematitzar la representació, a veure com aquesta no s'escapa de les desigualtats socials i econòmiques que trobem presents en altres àmbits. Tenir la capacitat de representar és ser visible i tenir veu i en un context en el que vivim envoltats d'imatges i de relats, la possibilitat de representar no és un fet democràtic. Els relats i les imatges amb els que diàriament ens construïm són realitzats per un determinat sector de la població; sovint les nostres històries són explicades per altres.

Els adolescents i joves (per no dir molts altres col·lectius) acostumem a ser subjectes mirats, però no subjectes que mirem. Tal com comenta Rodríguez⁷, “la cultura juvenil és l'efecte d'un sistema comunicatiu en el que el jove no

troba lloc sinó com objecte i com a missatge, però mai com a subjecte” (Rodríguez. 2002: 43). Viure amb les imatges elaborades per altres, en determinats models que se’ns ofereixen, limita alhora que exclou una diversitat.

La visibilitat té a veure amb el reconeixement, en tenir una veu, ser escoltat i tingut en compte. En determinats àmbits, el treball a partir de la representació, permet partir d’un autoreconeixement, de l’elaboració d’una mirada sobre un mateix i allò que t’envolta que possibilita valorar el que ets i tens al teu voltant. Ajuda a creure en nosaltres i no en com se’ns diu que hem de ser. Per aquest motiu és important començar per produir les nostres pròpies representacions i fer-les visibles, per tal de construir i mostrar altres formes de mirar a les que diàriament rebem. Però perquè sigui un procés democràtic és important conèixer les eines i el llenguatge que ens portin a ser capaços de representar, de comunicar.

Imatge i identitat

“s’han de formular estratègies de resistència que entenguin la relació entre la pedagogia, la producció del coneixement, la formació de la identitat i el desig”

(Kincheloe. 2000⁸: 19).

Els diferents models de noi o noia que ens ofereix la publicitat, els mitjans, els jocs d’ordinador, etc. estableixen tipologies. De vegades esdevenen models a través dels quals ens construïm com volem ser vistos. En la forma com es creen determinats personatges des dels mitjans, la imatge hi fa un paper clau. Aquesta caracteritza personatges i personalitats a través d’elements com el vestuari, la llum, la postura, la mirada, l’escenari o els objectes.

L’aspecte estètic és un dels elements claus per a la construcció dels significats

El mateix passa en el terreny de la interacció on sovint la imatge que donem a l’altre té a veure amb com ens mostrem, com ens presentem. En els adolescents, com diu Rodríguez, l’aspecte estètic és un dels elements claus per a la construcció dels significats: *“un punt de referència inexcusable alhora de caracteritzar la cultura juvenil i adolescent és la seva orientació cap al plaer i el joc (...) l’èmfasi estètic és central en l’estil de vida dels joves”* (Rodríguez.2002: 21⁹). Aquesta sèrie de codis que s’utilitzen per a donar una mirada a l’altre, els podem prendre com un element de treball amb els nois i noies. Els podem utilitzar com un joc on ens hi construïm altres identitats, altres maneres de ser vistos a partir de la imatge. En aquest punt estarem utilitzant la imatge com un recurs per a treballar la pròpia identitat i la dels altres.

Imatge i realitat

Amb l’aparició dels nous mitjans, la imatge perd el caràcter objectiu que inicialment se li podia donar. La representació deixa de ser testimoni d’una realitat per a prendre altres funcions. La possibilitat de tractar digitalment la imatge, ens obre un camp immens de recursos per a construir activitats partint

del joc entre la realitat i la ficció. Així, podem posar a treballar la imaginació i utilitzant programes de tractament d'imatge per ordinador, plasmar somnis o idees, construir-nos altres entorns, espais utòpics, i altres mirades.

Les sensacions. Partir de les relacions

Un dels èxits de les grans indústries culturals que ofereixen productes per a ser consumits és la seva capacitat per a produir constantment sensacions. Les sensacions són el principal reclam de qualsevol producte que ens ofereix el mercat; sentir-se bé, sentir-se admirat, sentir-se interessant, etc. Sense caure en legitimar els valors situats al darrere d'aquests interessos comercials, no podem deixar de banda la importància de les sensacions i emocions que es produeixen en qualsevol activitat. Si a més estem treballant amb imatge i amb autoimatge, hem d'anar molt en compte. Una activitat que ens pot ser molt útil per a treballar la imatge de grup, es pot veure distorsionada si no sabem com conduir-la. De vegades la por al ridícul o la mirada de l'altre ens poden desviar de la nostra intenció inicial. Una de les estratègies per a enfocar aquest tipus d'activitats és partir del sentit de l'humor.

Altres formes de comprendre la crítica: la ironia, la transgressió i l'apoderament

Construir una crítica no té per què significar ser seriós i avorrit. Al nostre voltant tenim múltiples exemples d'estratègies que, tot utilitzant el sentit de l'humor, construeixen continguts crítics. Per exemple, hi ha col·lectius que, utilitzant formats de cartells d'ajuntaments o d'empreses, han jugat amb la imatge i la tipografia per a canviar el sentit de les seves informacions. El tractament digital de la imatge ens permet jugar amb el canvi de sentit i el significat que poden prendre determinades icones o símbols. Sols falta tenir bones idees.

Construir una crítica no té per què significar ser seriós i avorrit

En l'ús d'aquest recurs, estem utilitzant els mateixos mecanismes, els codis que fan servir les grans indústries i les empreses publicitàries però amb una altra intenció, la subversió del seu significat inicial. D'aquesta manera com un joc, estarem comprnent un seguit d'estratègies i codis en els que incorporarem el nostre punt de vista.

Aquest tipus d'estratègies és portat a terme per grups i col·lectius com els francesos *Ne pas plier*, que basen la seva activitat en l'anomenat apoderament. En la necessitat de dotar tots i totes de la possibilitat de representar, de capacitat per a produir, de comunicar una sèrie de neguits, inquietuds o formes de veure el món per tal de fer front a la *colonització visual* que vivim diàriament.

Les eines. Altres formes de comprendre la tecnologia

Rere la manera de comprendre l'ús de les noves tecnologies, de vegades hi ha una mirada excessivament individualitzant. Sembla que el fet d'utilitzar ordinadors, cambres, etc. en una activitat, acabi transformant un treball en grup en un d'individual. En alguns moments podem sentir que l'ús d'aquestes eines no promou l'elaboració d'activitats cooperatives o col·laboratives. A més, voler utilitzar-les en les nostres activitats, implica disposar de recursos i d'un manteniment adequat i això depèn de en quins contextos, no és fàcil.

Les tecnologies tenen un espai en el marc d'estratègies col·laboratives i cooperatives

Però l'ordinador o la cambra no deixa de ser una eina al servei d'una intenció. En sí, aquesta no és problemàtica sinó els usos que n'acabem fent. Si utilitzem les tecnologies amb altres finalitats, si l'important són els processos que generen el fet de treballar en grup, podem veure com tenen un espai en el marc d'estratègies col·laboratives i cooperatives. És així com la visió que ens planteja Buckingham¹⁰ en l'ús d'aquests mitjans, ens permet pensar més enllà del propi mitjà per partir d'un treball de grup, de l'audiència i del missatge: *“no obstant això, considero important subratllar, des d'un punt de vista polític i educatiu, la naturalesa social de la producció creativa en la mesura que permet treballar en grup i discutir el que es vol fer com en tant que facilita pensar en l'audiència a la que es destina la producció i com es vol que la interpreti aquesta audiència. Cal, en aquest assumpte, resistir-se a la privacitat”* (Buckingham. 2000:35).

Els usos i els discursos. Passar a ser productors i subversors de significats

“les arts reals, avui dia –tant com els seus materials, els seus recursos simbòlics i la forma d'utilitzar-los– són diferents de les del segle XIX que encara dominen en el nostre pensament. Són diferents, potser, no tant en el contingut, en l'estètica, com en les seves relacions- les seves institucions, formes de subministrament, consum i producció, les seves connexions amb el comerç i l'estructura social. No hauríem de criticar o lamentar aquestes noves relacions, sinó provar d'entendre-les, i també entendre les seves convergències amb l'intent dels mateixos joves de fabricar identitats modernes, de fer cultura”

(Willis. 1998: 97¹¹).

La creativitat està a la base d'aquest tipus de treball que requereix imaginar altres formes de mirar la realitat i d'exposar els nostres arguments. La creativitat és una eina important de transformació social, atesa la seva capacitat per a crear nous imaginaris i construir altres significats als donats. Partir de la creativitat, ens permet canviar els nostres rols habituals de

consumidors i lectors per a passar a ser productors. Implica un canvi de posició important per a deixar de ser passius i passar a l'acció. La possibilitat de produir, contribueix a generar canvis d'actitud, alhora que implica una participació, una interacció i una presa de decisions.

Un dels aspectes importants a tenir en compte, quan parlem de la necessitat de produir, és l'audiència. Pensar en la possibilitat que el que acabem realitzant tingui una difusió, que ens porti a projectar-ho més enllà del nostre centre. La difusió acaba sent tan important com la producció, contribueix a donar-li un sentit i un caràcter públic a la nostra feina i la projecta més enllà de les nostres parets. Amb tot això, Willis creu important dotar de mecanismes per a la difusió dels productes culturals a tots els joves ja que segons l'autor, aquest esdevé el principal vehicle de construcció identitària i de significats. *“Les qüestions de política cultural estan relacionades amb el reconeixement de les pràctiques que ja existeixen, estimulants-les i posant al seu abast, per a la seva producció cultural, l'assortiment més ampli possible de recursos i materials simbòlics a través dels quals les persones puguin expressar simbòlicament les seves intencions, actituds i il·lusions”* (Willis. 1998: 99).

És així com es fan necessaris espais que ens permetin difondre i compartir els nostres productes i els d'altres. Promoure la circulació d'altres imatges, altres representacions, altres veus que obrin noves vies i mirades cap a col·lectius determinats actualment exclosos d'aquest mecanisme. Cal democratitzar la imatge així com els mitjans que la fan circular.

Es fan necessaris espais que ens permetin difondre i compartir els nostres productes i els d'altres

“La cara oculta”. Una experiència de producció audiovisual amb el Grup de Joves del barri de Baró de Viver.

Tenint present tots els elements esmentats anteriorment, des del col·lectiu *Teleduca. Educació i Comunicació*, desenvolupem tallers que parteixen d'utilitzar la producció com una eina socioeducativa. De tot el seguit d'experiències que hem anat portant a terme al llarg dels diferents tallers, destaco l'experiència de realització d'un curt de ficció amb el grup de Joves del barri de Baró de Viver de Barcelona, ja que és una de les que ens va permetre treballar en un àmbit d'educació no formal i on la intervenció de diferents agents va ser important.

L'experiència de realització del curt, ens va portar a treballar conjuntament, durant gairebé dos mesos en una proposta que ens implicava tots i totes de diferents maneres. Realitzar una producció audiovisual no tan sols va permetre als nois i noies conèixer un mitjà i un llenguatge sinó que va implicar molts més elements. Per una banda, va permetre aprendre tota la part tècnica de producció: la importància del llenguatge audiovisual, l'elaboració d'un guió,

el funcionament de la cambra i l'edició. Per una altra, el que suposa treballar en equip: aprendre a negociar, tenir en compte les opinions dels altres o adoptar diferents rols. També va possibilitar desenvolupar la part expressiva tot aprenent a actuar davant de la cambra i representar un personatge. Per últim, va ser una important eina reflexiva en la que partint del que havíem gravat, reflexionar sobre la mirada de l'altre sobre un mateix.

L'elaboració de la producció, a part d'englobar tots els aspectes esmentats anteriorment, ajudava a mostrar una determinada mirada dels nois i noies cap allò que els interessava i cap al barri on viuen.

Com va sorgir la iniciativa

Anteriorment a l'experiència, els nois i noies del Grup de Joves ja havien participat en dos tallers de producció audiovisual. La possibilitat d'entrar en contacte amb un nou format que els era molt proper va portar a què un dels nois del Grup de Joves, després de les experiències, elaborés per la seva banda un guió amb la intenció de gravar-lo i produir un curt de ficció. La iniciativa d'aquest noi així com el dels seus companys cap a realitzar una nova producció, portà a l'equip d'educadors a demanar-nos de realitzar un altre taller amb els nois i noies de l'Espai Jove, aquest cop sobre el guió que prèviament havia elaborat l'Aaron.

Però la realització d'un curt suposa disposar d'una mínima infraestructura: cambres, espai per a l'edició, monitors, i això es tradueix sovint en la necessitat d'obtenir finançament d'alguna banda. En aquest cas, el districte de Sant Andreu va col·laborar en què es pogués realitzar l'activitat.

El context de l'experiència

L'Espai Jove de Baró de Viver és un espai que s'ofereix als joves de 12 a 16 anys dos dies a la setmana com a lloc de trobada. Un espai de relació on es realitzen diferents activitats. Per les característiques del barri de Baró de Viver, l'espai té un sentit molt important ja que s'ofereix com una alternativa a passar les tardes al carrer. L'Espai Jove bàsicament és format per nois, tot i que actualment, de mica en mica, ha anat entrant alguna noia.

El context del barri i les dinàmiques de relació dels nois i noies dins l'espai feien que un treball com el que anàvem a realitzar, (que implica una mínima planificació, una minuciositat), no fos una tasca fàcil. El context diferia del marc d'una aula d'educació formal. Però de l'experiència, vam aprendre a

flexibilitzar les nostres dinàmiques de treball, a treballar a partir de fragments, d'absències, del moment. Alguns dels nois van acabar valorant la importància d'una planificació prèvia, de la dificultat de produir quelcom entenedor des de la impulsivitat inicial amb la que s'enfrontaven a aquest tipus d'activitat. Teníem clar que la producció d'una ficció no canviaria la seva dinàmica de funcionament, però sí que el procés que seguiríem seria un important aprenentatge per a tots i totes els que hi participàvem.

L'argument

Al llarg dels dos mesos que va durar l'activitat, ens vam anar trobant amb elements que ens portaven a prendre decisions. Un d'ells, per exemple, va partir de l'argument de la història. La història que l'Aaron proposava filmar és la següent:

Una nit, prop del riu Besòs, un noi és assassinat. L'endemà, els companys del barri discuteixen la notícia mentre arriba un dels companys que és subjecte de burla dins el grup, en Toni. Aquests ho aprofiten per fer-li passar un mal moment; li prenen les claus de casa i les tiren daltabaix del pont. Les claus cauen en el lloc on, el dia abans, un noi va ser assassinat.

Al dia següent, el grup d'amics es torna a trobar per parlar de la festa que farien aquella tarda; un d'ells se'n va a casa i es troba l'assassí a la porteria. Aquest l'escanya.

Més tard, a la festa, tots beuen i ballen. Entra un noi, que tots coneixen. Un altre, el David, se'n va al lavabo. El noi que acaba d'entrar aprofita que tots estan beguts per a obrir la bombona de gas que hi havia a l'habitació on es feia la festa; tanca la porta i cala foc a l'interior de l'habitació passant un llumí a través del pany de la porta.

Ja és l'endemà, i a la sala d'espera d'un hospital es troben en David i en Toni. Estan molt tristos pel que ha passat, han mort tots els seus amics. En un moment determinat, en David s'aixeca i entra a una habitació de l'hospital, darrere seu es veu la imatge d'en Toni amb un ganivet a la mà.

Atès que l'Aaron va ser qui va plantejar l'argument i qui va pensar en els personatges, a l'hora d'escriure-la (companys seus de l'Espai Jove), se li va atorgar immediatament el paper de director. Això feia que el treball de col·laboració, que normalment ens plantejem als tallers i que parteix d'una divisió de rols que són rotatius (director, *script*, cambra, actors, responsables d'*atrezzo*), es fes difícil de dur a terme en aquest cas. Per als nois i noies era la història i la iniciativa de l'Aaron, i això féu que molts d'ells actuessin sota la seva responsabilitat sense sentir-se totalment implicats en el procés; ells eren els actors que l'Aaron havia escollit. Per a ell no va ser una tasca fàcil.

Per altra banda, els diferents personatges que presentava la història mostraven diversos rols que era important de tenir en compte i que reproduïen la mirada que alguns nois tenien sobre els companys de l'Espai Jove. Era necessari decidir qui representaria determinats personatges com, per exemple, en Toni. Teníem clar que, a l'hora de pensar la història, l'Aaron estava pensant en un noi de l'Espai, però aquest no podia fer el paper de Toni, ja que d'aquesta manera acabaríem reforçant un rol que precisament volíem ajudar a trencar.

El procés

Al llarg del procés de realització del curt, vam participar a més dels nois, un educador en pràctiques, un tècnic de l'Espai Jove i una membre de Teleduca. En una primera sessió, a part de conèixer-nos tots els qui anàvem a participar de l'experiència vam comentar el guió així com la importància d'elaborar un *storyboard* en el qual tenir presents determinades nocions de llenguatge audiovisual. El curt s'havia de planificar, no es podia realitzar espontàniament i això fou quelcom que van anar aprenent durant el procés. Al principi els nois i noies s'imaginaven la ficció com a espectadors. La gravació, per tant, la veien senzilla i on utilitzar aquells recursos de les pel·lícules que veien al cinema o a la televisió.

El fet de seure a planificar amb imatges la història es feia molt difícil. El moviment, els crits, la dificultat per a estar atents una estona en una mateixa activitat, va impossibilitar que pactéssim la manera de realitzar el *storyboard*. Finalment, vam optar per dividir-nos la feina, una part dels nois actuarien i l'altra amb un paper enrotllat a tall de telescopi faria de cambra. D'aquesta manera sobre l'acció, podríem anar decidint els diferents plans que ens portarien a explicar la història. Juntament amb el tècnic i l'educador vam anar plasmant sobre el paper el que els nois anaven decidint. Però al final del taller, els nois van considerar molt important treballar aquesta part que en un principi no li van donar gaire importància per a l'esforç de planificació inicial que comportava. Ells, en un primer moment, volien gravar i actuar, sortir al carrer i interactuar. Però van anar veient que fer un curt no era sols això, implicava molta més feina.

La gravació va ser la part que més agradava als nois, els permetia sortir de l'Espai Jove, actuar davant la cambra, discutir i imaginar plans. Però en aquest moment, les absències d'alguns nois ens obligaren a modificar algunes escenes així com a tenir en compte els problemes de *raccord* (canviar-se de roba si representàvem el dia següent, tenir en compte la disposició dels objectes, la llum, etc.) que podien fer que la història no s'entengués. Però el fet de donar importància al propi procés de realització de la ficció, de comprendre l'activitat com un important element educatiu que permetia treballar més components que l'elaboració d'un producte ben acabat, ens portava a anar utilitzant molts dels imprevistos que anaven sorgint, com a

eines per a prendre decisions i per aprendre del procés i la tècnica. Això significa que el procés el van desenvolupar els nois, agafant la cambra, rellegint el guió, escollint el tipus de pla que era més important d'utilitzar per a exposar l'argument, etc. El nostre paper consistia en gestionar el procés, assessorar i conduir el que anava passant.

Al llarg de la gravació els nois van anar desenvolupant diferents rols: cambres, actors, etc. fruit de la dinàmica de relació que s'anava produint durant el procés. Però de vegades els era cansat, no era el mateix ser espectador que productor i això ho van anar veient a mida que havien de repetir escenes o pensar en aspectes que no havien tingut en compte prèviament.

Un cop gravades les diferents escenes, vam realitzar l'edició. Però aquesta la vam portar a terme en un espai extern al barri, concretament a La Cibernètica (espai multimèdia situat al Centre Garcilaso i que, alhora, és un recurs important per als joves de Baró). En aquest moment aprendrien a editar la ficció en format digital. Però el procés d'edició no comporta sols un aprenentatge d'una tècnica, sinó que inclou molts més elements. Per una banda, els nois visionaven les seves gravacions i això els feia veure com sortien representats davant la cambra i, per tant, com eren vistos pels altres. La importància que va prendre l'autoimatge féu que molts d'ells veiessin la seva forma d'actuar i reflexionessin sobre la mirada de l'altre. Per altra banda, la visibilitat i invisibilitat d'alguns companys que actuaven a la ficció els va portar a reflexionar sobre la dinàmica del grup i els diferents rols que desenvolupaven dins d'aquest.

El muntatge requereix tenir present la història per tal de fer-la comprensible. Per tal de realitzar-lo, els nois havien de prendre el rol de realitzadors on anar prenent decisions sobre com explicaríem la història. En algun moment, fins i tot, veient que aquesta no s'entenia prou bé, vam haver d'improvisar alguna escena per tal d'afegir-la posteriorment. La gravació d'aquestes escenes ja mostraven un domini de la cambra i el llenguatge audiovisual per part dels noies que feia que ràpidament s'imaginessin, consensuessin i projectessin les diferents escenes que volien gravar.

El visionat de la ficció acostuma a ser un moment de nervis i tensions. És el moment de mostrar la feina feta, altres veurien la producció i farien comentaris i això provocava un cert neguit. La ficció la vam veure a l'Espai Jove. Al llarg del visionat els nois realitzaven comentaris sobre el seu mode d'actuar, com apareixien davant de la cambra, etc. Van ser autocrítics en la manera com havien pensat alguns plans i, fins i tot, en allò que hagués calgut incloure per a la bona comprensió de la història. Al final, es va fer un lliurament d'Oscars i es va decidir portar una de les produccions que havien realitzat¹² a un festival de curts. Alguns nois van mostrar interès en tornar a realitzar l'activitat.

Per què totes les produccions només mostren històries de por al barri?

El procés de producció possibilita construir altres tipus de relacions entre els diferents agents que intervenen

La possibilitat de produir un curt de ficció ha permès als nois i noies aprendre moltes eines que van més enllà de conèixer una tècnica i un llenguatge necessaris per a dur-lo a terme. El procés de producció possibilita construir altres tipus de relacions entre els diferents agents que intervenen. Esdevé una eina educativa important a tenir en compte tant pel procés que implica, com pel treball que posteriorment es pot realitzar a partir del producte que n'ha sorgit. Per exemple, les històries de por mostrades pels nois i noies del Grup de Joves de Baró de Viver a les diferents ficcions que han realitzat, poden ser l'inici d'un treball que parteixi de la seva mirada al barri. Aquest pot contribuir a la creació d'altres relats i històries que poden portar a nous projectes on el treball amb imatge pot tenir un pes important.

Marta Ricart i Masip

Membre del col·lectiu *Teleduca. Educació i Comunicació*
i de la *Xarxa Artibari*

- 1 Fins i tot els publicistes prenen determinats productes, com el telèfon mòbil, com a icones per a representar-los.
- 2 Buckingham, D. (2000). "*Infancias cambiantes, medios cambiantes: nuevos desafíos para la educación mediática*". a la revista: *Cultura y educación. La educación ante los nuevos medios*. núm. 20. Desembre 2000. Ed. Fundación Infancia y aprendizaje, Madrid. pàgs. 23-38.
- 3 Buckingham. (2000). Article citat.
- 4 Giroux (Giroux, H. (1994). *Pedagogía cultural*. Ed. Graó. Barcelona), anomena *Pedagogia cultural* per a ressaltar la idea que l'educació té lloc en diversos llocs socials que inclouen l'escolarització, però que no s'hi limiten.
- 5 Per exemple, una activitat d'un crèdit variable de disseny que van realitzar uns alumnes en pràctiques d'un institut de secundària, pretenia apropar els continguts de l'assignatura a l'univers dels nois i noies. Així van portar a terme una activitat que consistia en dissenyar i construir una capsa per a guardar el telèfon mòbil. Els estudiants de formació inicial, pretenien en un principi construir continguts crítics a partir de l'activitat, però aquesta acabà per donar importància a un objecte més que a un procés que podia servir per a qüestionar-lo.
- 6 Berger, J. (2000). *Modos de Ver*. Ed. Gustavo Gili. Barcelona.
- 7 Rodríguez, F. (2002). *Comunicación y cultura juvenil*. Ed. Ariel. Barcelona.
- 8 Steinberg, Sh; Kincheloe, J.L. (comps). (2000). *Cultura infantil y multinacionales*. Ed. Morata.
- 9 Rodríguez, F. (2002). Llibre citat.
- 10 Buckingham, D. (2000). article citat.
- 11 Willis, P. (1998). *Cultura viva. Una recerca sobre les activitats culturals dels joves*. Diputació de Barcelona. Col. Materials de Juventut.
- 12 En total el Grup de Joves va realitzar tres produccions. Les dues últimes: "*la oscuridad*" i "*la cara oculta*" van ser realitzades durant el curs 2003-04.